

RSV-debat met de regering

Bijdrage VVD-woordvoerder Rudolf de Korte:

I. Inleiding

Tien kabinetten, in de periode 1965 - 1985, worstelden met het RSV-probleem. Het is het laatste kabinet in de rij, het kabinet Lubbers/Van Aardenne, nadat haar voorgangers daartoe politiek niet bij machte bleken, dat het drama op 2 februari 1983 beëindigde. Op die dag besloot het kabinet niet meer aan het RSV-concern, doch slechts aan „een aantal met name te noemen afzonderlijke bijdriven”, eventueel tijdelijke overbruggingssteun te geven.

II. Sociaal-economisch klimaat

In de economie hangt alles met alles samen. RSV is geen op zichzelf staand verschijnsel. Het werd wel één van de uitwassen van de in het midden van de 70'er jaren geïntroduceerde politieke opvattingen over steun aan bedrijven in moeilijkheden.

Reeds in het begin van de zeventiger jaren waren onze arbeidskosten in vergelijking tot het omringende buitenland aan het oplopen. De loonexplosie in de achterliggende jaren begon de concurrentiepositie van ons bedrijfsleven aan te tasten. Daar overeen kwam de diepe recessie op wereldschaal, die begon na de eerste oliecrisis van 1973. De gevolgen bleven niet uit. De werkloosheid liep op. De groei van de produktie en de investeringen daalde. Het kabinet Den Uyl kwam met een keynesiaans stimuleringsbeleid. De overheidsbestedingen gingen omhoog. De toetredingscriteria voor de WAO werden verruimd, er werden veel extra banen bij de overheid geschapen en de schatkist ging wijd open voor steun aan individuele bedrijven. Wat dit laatste betreft verspreidde het socialistisch credo, dat overheidssteun aan individuele bedrijven ons door een tijdelijk dal zou helpen, zich als ware het woestijnzand. Het heeft lang, te lang geduurd voordat dit credo plaatsmaakte voor ongeloof. Bestek '81 was een politiek moedige poging om de bakens te verzetten. Degenen, die het moesten uitvoeren, beten nog grotendeels in het zand. Het kabinet Van Agt-II draaide daarna de klok nog even terug en Den Uyl, als minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, presenteerde een banenplan van 3 miljard waarin de oude steun met nieuwe elan werd hervat. In de samenleving kwam echter een kentering op gang. De Commissie Wagner publiceerde „een nieuw industrieel élan”. In dit rapport werd een offensief stimuleringsbeleid bepleit in plaats van individuele bedrijfssteun uit sociale en werkgelegenheidsmotieven: omdat van individuele steun aan bedrijven zonder perspectief een negatieve invloed uitgaat op de gehele industriële ontwikkeling. Terwijl het kabinet Van Agt-Den Uyl doof bleef voor dit nieuwe geluid, zette het kabinet Lubbers-Van Aardenne het echter vaardig om in nieuw beleid, daarbij verzekerd van de regeerackoordopdracht: „bij steun aan individuele bedrijven zal vanwege de schaarse overheidsmiddelen en het gevaar van concurrentievervalsing grote terughoudendheid worden betracht”.

De volledige tekst van de bijdragen van de VVD-woordvoerder Rudolf de Korte en Jan Kees Wiebenga, in eerste en tweede termijn aan het RSV-debat is voor abonnees van de VVD-Expresse gratis te verkrijgen.

Schrijf een briefkaart aan de redactie:

VVD-Expresse,
Postbus 20018, 2500 EA 's-Gravenhage.

vermeld hierop uw naam en adres, u krijgt deze bijdrage dan per omgaande toegezonden.

III. Offensief tegenover defensief beleid

Het 3 miljard stimuleringsplan van september 1975 verschaftte het kabinet Den Uyl ruime middelen om de steunkraan wijd open te zetten. Onderstaande tabel laat dit duidelijk zien.

Tabel 1.

Steun aan individuele bedrijven (× f 1 miljoen)

	SIB		SIB
1973	—	1979	800
1974	72	1980	108
1975	452	1981	121
1976	498	1982	449
1977	630	1983	287
1978	706	1984	28

Enige jaren geleden werd een beperkt intern onderzoek van het Ministerie van Economische Zaken afgerond naar het effect van steunverlening in de periode 1976-1979. De effectiviteit van de steunverlening bij 130 onderzochte bedrijven bleek:

- 38% geslaagde steunoperaties
- 38% niet-geslaagde steunoperaties
- 9% nog onzeker (met winstverwachting)
- 15% nog onzeker (met verliesverwachting)

Hieruit blijkt, dat individuele steunverlening in die jaren een kans van slagen had van 1 op 2.

Dat RSV als steun-drama niet op zichzelf staat, blijkt uit de volgende tabel.

Tabel 2.

Steun aan individuele bedrijven per arbeidsplaats

- Holland United	f 57.000,-
- Okto	f 610.000,-
- Tealtronic	f 191.000,-
- Bamshoeve	f 67.000,-
- Nederhorst	f 75.000,-
- Wolcon/Sigmacon	f 69.000,-
- RSV	f 131.000,-

RSV is in omvang (totaal steunbedrag) de grootste mislukking maar het is verder één geval uit velen.

IV. Veranderende criteria en motieven voor steun

Bij de beoordeling van de bedrijven in nood is sinds 1978 een duidelijke verandering te bespeuren. Van sociale overwegingen en werkgelegenheidsmotieven verschuift – vooral door toedoen van Minister Van Aardenne – de waardering naar uitzicht op een positief rendement. De rendementseis is inmiddels verwoord, terwijl aan de grotere bedrijven bovendien de eis gesteld wordt, dat ze echt van belang zijn voor de nationale economische structuur (Hoogovens, Fokker, Volvo Car).

V. Maatschappelijk en politiek verzet tegen verlies van arbeidsplaatsen

Het beeld van de Staat als redder in de bedrijfsnood ligt mede als gevolg van het RSV-drama nu aan gruzelementen. Niet alleen ons land maar geheel West-Europa heeft een harde les geleerd omtrent de complicaties van steunoperaties op grote schaal. Bijvoorbeeld de staalindustrie in Engeland, België, Frankrijk en Italië, de sanering van de autoindustrie in Engeland en Frankrijk en de zich nog voort slepende sanering van de kolenmijnen in Engeland. De economische groei van de 60'er jaren stimuleerden het besef bij individuen en groepen, dat de Staat iets voor hen kon betekenen. Het RSV-drama laat zien hoe met behulp van die achterbannen het najagen van deelbelangen tot een (zij het tijdelijke) succesformule kan worden gemaakt. Ook hierin stond RSV niet op zichzelf. RSV was een kind van de tijd.

VI. Hoe zelfstandig is een minister in zijn handelen?

De brief van 1 juni 1979, waarin wordt gemeld, dat alle kosten van de scheepsbouwactiviteiten vanaf 1-1-1979 voor rekening en risico van de Staat zouden komen, kan geen solo-actie van Minister Van Aardenne zijn geweest. De Comptabiliteitswet schrijft voor dat alle wetsontwerpen en andere voorstellen met financiële gevolgen vooraf ter beoordeling aan de Minister van Financiën worden toegezonden.

De 1 juni-brief moet gedragen zijn door de Minister-raad. Zeker na alle discussies, die daarover in de voorafgaande vergaderingen zijn gevoerd. Het niet ontstaan van meningsverschillen, noch bij de voorbereiding, noch na de afdoening van de 1 juni-brief, bevestigt het standpunt van de bewindslieden van het toenmalige kabinet.

VII. Controle op overheidssteun

De VVD staat achter het voorstel van het Presidium van de Kamer een bijzondere commissie in te stellen, die zal bekijken hoe de controlefunctie van de Tweede Kamer verbeterd kan worden. Daarnaast zou de Algemene Rekenkamer de bevoegdheid moeten krijgen, zowel de sociale verzekeringswetten als de bedrijfssteun te controleren.

De Algemene Rekenkamer houdt zich bezig met de rechtmatigheidscontrole achteraf, maar stuit ook op ondoelmatige besteding van overheidsgelden.

Ook over de doelmatigheidscontrole en de daarvoor benodigde menskracht bij de Rekenkamer moeten de Kamerleden zich bezinnen.

VIII. Toekomstig steunbeleid op armlengte van de overheid

Steunen van ondernemingen in nood betekent zeer grote risico's lopen. Stimuleren van gezonde, innoverende ondernemingen betekent verantwoorde risico's lopen.

Het Regeerakkoord van CDA en VVD verlangt dat het defensieve steunbeleid naar offensief stimuleringsbeleid wordt verlegd. Aanduidingen daarvan zijn aandachtsges-

biedenbeleid en marktgericht technologiebeleid.

Op dit moment worden beoordelingen over steunaanvragen in het kader van de Regeling Herstelfinanciering door een onafhankelijk college van deskundigen, het College van Advies, gemaakt. Dit college oordeelt op basis van gegevens van het Bureau Bijzondere Bedrijfsproblemen van Economische Zaken en de NIB. De toekenning van steun is dus gedeeltelijk op afstand geplaatst.

Maar de mankracht en de financiële middelen zijn thans vooral gericht op stimulering van ontwikkelingsactiviteiten en -projecten. De VVD stelde voor een zelfstandig instituut op te richten rondom het College van Advies, een SIP: stimulering individuele projecten.

Hierin zouden zitting hebben: het Bureau Bijzondere Bedrijfsproblemen van het Ministerie van Economische Zaken (bedrijfseconomische doorlichting), het CIVI (technische doorlichting) en het College van Advies. Een dergelijk nieuw instituut zou dan niet alleen de advisering inzake herstellfinanciering maar ook inzake steunverlening voor hoogwaardige projecten en speerpunten kunnen doen.

Zo kan worden voorkomen dat het Ministerie van Economische Zaken en de Tweede Kamer zich in detail met steunverlening voor individuele bedrijven en projecten moeten bezighouden. Voorkomen wordt, dat ambtenaren en Kamerleden op de stoel van de ondernemer gaan zitten. Dat moet worden overgelaten aan de mensen uit de praktijk. Politieke bemoeienis om mee te besturen (of vanwege electorale bijbedoelingen) moet zoveel mogelijk uitgebannen worden.

IX. Rol van defensie

Er bestaat ontegenzeggelijk een belangengemeenschap van de Koninklijke Marine en de marinewerven. Dat heeft belangrijke voordelen voor de Marine zelf; er zijn echter „mitsen“:

- de kosten mogen er niet hoger door worden, evenals de financiële risico's;
- het mag niet leiden tot eigenmachtig optreden van de Marine;
- het vraagt om voldoende „countervailing power“ bij toezicht en controle.

De VVD wacht het inganggezette onderzoek door de Rekenkamer inzake de beheersing van de complexe defensieprojecten met ongeduld af.

Daarnaast pleit zij voor een onderzoek door een extern adviesbureau betreffende de materieel-aanschaffingen door de defensie-onderdelen.

X. Tenslotte

Voor liberalen is steun aan bedrijven als principe fout. Ondernemingen behoren op eigen kracht te kunnen voortbestaan. Anders dienen ze plaats te maken voor nieuw opkomende ondernemingen, die een gezonde toekomst voor de boeg hebben. Dat moet regel zijn; uitzonderingen daargelaten.

Daarvoor dienen dan zo generiek mogelijke instrumenten voorhanden te zijn. Zijn specifieke maatregelen toch gewenst dan moeten die strikt zakelijk – op afstand van de overheid – worden uitgevoerd.

In het RSV-drama hebben velen schuld, hebben velen gefaald: managers, commissarissen, vakbondsleiders, politici, ambtenaren, mensen op de werkvloer, leden van het tripartiete overleg. Dit drama leert ons dat het nalaten van

marktconform gedrag in een markteconomie een hachelijke zaak is.

(Voor nadere informatie: dr. R.W. de Korte, tel. 070-614911, tst. 2650.)

Debat RSV-enquête – deel 2

De tweede woordvoerder voor de VVD-fractie, Jan Kees Wiebenga, sneed een aantal punten van meer staatsrechtelijke aard aan.

De VVD-fractie is van oordeel dat de huidige enquête-tewet redelijk werkt. Op een aantal punten moet zij wel aangepast worden. Dit geldt de regeling van het opvorderen van stukken en van de verschoning op grond van geheimen van bedrijfsvoering.

Enquêtes zijn er in soorten: die naar „algemene toestanden” en die naar „gedragingen van de regering”, ook wel genaamd de politieke enquête. Hier is sprake van een combinatie met de nadruk op het politieke aspect. Tot 1948 was het niet toegestaan ministers te horen. Daar is het interpellatierecht voor. Tegenwoordig mag dit wel, maar de bepaling dat beraadslagingen in de ministerraad geen onderwerp van verhoor mogen uitmaken dient ongewijzigd te blijven.

De woordvoerder maakte een kritische opmerking over het feit dat één van de verhoorden zelf lid van de Enquêtecommissie was. Dat riekt naar rechterschap in eigen zaak. Wellicht is een onderzoek door een externe enquêtecommissie meer aangewezen in gevallen waarbij ook de Tweede Kamer betrokken is, zo zei hij. Openbaarheid is goed, maar de aanwezigheid van de televisie kan op de privacy van getuigen inbreuk maken. Is hier strijd met het Europese mensenrechtenverdrag?

Minderheidsenquêterecht

Groot bezwaar tekende de heer Wiebenga aan tegen het PvdA-voorstel om door middel van grondwetswijzigingen te komen tot invoering van het zogenaamde minderheidsenquêterecht, waarbij een minderheid van deze Kamer het recht krijgt de Kamer als geheel – ook bij een onwillige meerderheid – te vragen een enquête te houden.

Dat minderheidsenquêterecht is niets nieuws. Op 17 februari 1983 – enkele weken voordat deze Kamer besloot de RSV-enquête te gaan houden – is onze nieuwe grondwet in werking getreden. Bij grondwetsherziening is het enquêterecht, in het bijzonder ook het minderheidsenquêterecht uit en te na in twee lezingen in discussie geweest. Het is zoals bekend, uiteindelijk verworpen (door de Eerste Kamer) en ook niet zomaar. Het is het enige wetsontwerp tot grondwetswijziging geweest, waarover de Raad van State een negatief advies heeft uitgebracht. De bezwaren zijn de volgende.

1. Allereerst is daar het motief dat door de Raad van State naar voren is gebracht, namelijk dat hiermee het systeem wordt doorkruist, waarbij besluiten worden genomen door een meerderheid. Dat die meerderheid daarbij goed naar de motieven van de minderheid moet luisteren staat als een paal boven water.

Dit argument geldt te meer, omdat een enquête een zwaar en ingrijpend middel is, waarbij jegens burgers dwangbevoegdheden kunnen worden uitgeoefend, zoals het horen onder ede, de verschijningsplicht en bij weigering zelfs de bevoegdheid tot gijzeling. Hoe je ook wendt of keert, een enquête blijft een onderzoek door een politiek lichaam met leden die vooringenomen (kunnen) zijn. Zij zijn immers

op een politiek programma gekozen. Het enquêterecht heeft in tegenstelling tot andere parlementaire rechten, zoals het vragenrecht en het recht van interpellatie, een externe werking. Vanuit de invalshoek van de burger vindt de VVD-fractie dat de zware bevoegdheden die het parlement zichzelf verschaft, door een meerderheid gelegitimeerd moeten zijn.

2. Ook al gaat het er bij een enquête primair om, om gegevens te verkrijgen buiten de regering om, het is evident dat het zich prima leent voor toepassing als politiek strijdmiddel. De VVD is van mening, dat een veelvuldig zodanig gebruik van dit middel het enquêterecht zal devalueren, en daarmee juist een belangrijk parlementair controlemiddel op de tocht zal zetten, en misschien zelfs het gezag van het parlement als geheel zal schaden.

3. Er is ook een meer juridisch bezwaar. Het minderheidsenquêterecht is overgewaaid uit het Westduitse systeem. Het komt erop neer, dat een vijfde deel van de Tweede Kamer, de Kamer als geheel kan verplichten een enquête te doen organiseren. Maar de wijze waarop, en de definitieve bepaling van het onderwerp moeten wel bij een meerderheidsbeslissing worden vastgesteld. Hoe stelt men zich voor dat dit werkt? Stel een fractie van 35 leden wil een enquête houden over een onderwerp dat veel mankracht en tijd zal vergen, de fractie stemt vóór, de overige 115 leden van de Tweede Kamer vinden dat verspilde energie en stemmen tegen (uitslag: 35 vóór 115 tegen, voorstel aangenomen). De enquête wordt dus gehouden. Vervolgens moet de Kamer de enquêtecommissie instellen, de ambtelijke staf uitbreiden enz. Wat let nu de meerderheid zodanige amendementen in te dienen, dat de enquête wordt uitgehold, bijvoorbeeld al door bij lange na niet voldoende ambtelijke ondersteuning toe te staan?

In West-Duitsland is dit geregeld. Hier worden geschillen omtrent de uitoefening van dit recht voorgelegd aan het Bundesverfassungsgericht. Maar zo iets hebben wij hier niet en krijgen wij ook niet. Op uitholling van het minderheidsenquêterecht door de meerderheid is geen sanctie. De overplanting van dit Westduitse systeem is niet voldoende doordacht. De minderheid wordt blij gemaakt met een dode mus. En dan is de verbetering van het functioneren van het Parlement eerder een schijnverbetering.

4. Vervolgens de vraag: Waarop is nu het arbitraire getal van een vijfde van het aantal leden gebaseerd, dat tot een enquête kan verplichten?

5. Er zijn meerdere vormen van onderzoek door het parlement. Onderzoek door een commissie zonder dwangbevoegdheden. Je zou je kunnen voorstellen dat een dergelijk onderzoek kan worden gehouden bij minderheidsbesluit. Wanneer zo'n onderzoek vastloopt door weigerachtige getuigen, zou je als sluitstuk van het parlementair onderzoeksrecht een enquête kunnen houden met de zware bevoegdheden. Maar juist dat moet tegenover de burgers door een meerderheidsbeslissing gelegitimeerd worden.

De VVD-fractie voelt er verder niets voor om zo kort na de recente Grondwetsherziening dit omstreden punt opnieuw aan de orde te stellen.

De ministerraad

Wat er uit de rapportage van de enquêtecommissie naar voren komt is – hoe schokkend ook – niet volledig nieuw. De onbeheersbaarheid van het overheidsapparaat is al jaren bekend. Aan het eind van de jaren '70 al is niet voor

niets de commissie Hoofdstructuur Rijksdienst – de commissie VonHoff – aan het werk gezet om een analyse van de problemen te maken en voorstellen te doen. Het eindrapport heeft zij aangeboden op 25 mei 1981, een kleine vier jaar geleden inmiddels. Zij kwalificeert de toestand van de rijksdienst als uitermate zorgelijk.

De woordvoerder stelde, dat het niet voldoende is om alleen maatregelen te nemen op het terrein van de steunverlening van bedrijven in moeilijkheden, hoe nodig en hoe goed die maatregelen ook zijn.

Los van de wijze van besluitvorming in het kabinetsberaad zelf constateerde hij, dat zowel een goede voorbereiding van kabinetsbesluiten als een goede uitvoering cruciaal is.

Voor wat betreft de *voorbereiding* heeft de fractie de indruk, dat die de laatste jaren wel wat verbeterd is. Kan de Minister-President uitleggen hoe die voorbereiding op dit moment georganiseerd is, en of hij mogelijkheden tot verbetering en verduidelijking ziet, werd gevraagd. Een groot punt van zorg is er ten aanzien van de uitvoering van de kabinetsbesluiten, met name de voortgangscontrole.

Een ander punt van zorg op het terrein van politieke besluitvorming ligt op het punt van de coördinatie. Naast de al genoemde algemene coördinatie door de minister-president bij de beleidsvoorbereiding en de beleidsuitvoering betreft dat het gebrekkig functioneren van de coördinerende ministerschappen.

Juist bij grotere projecten, zoals de steunverlening van bedrijven in moeilijkheden, maar ook bij projecten als de privatisering, de deregulering en dergelijke is het essentieel, dat de coördinerend minister inderdaad redelijke mogelijkheden krijgt voor het totstandbrengen van besluitvorming en het toezien op de voortgang. Die mogelijkheden zijn er nu vaak niet voldoende, afgezien van de bevoegdheden van de Minister van Financiën op basis van de Comptabiliteitswet.

Over dit punt is vorig jaar een motie Wiebenga aangenomen. Daarin wordt aan de regering gevraagd om vóór 1 januari 1985 aan de Kamer te rapporteren over de opschoning van het ministeriële coördinatiestelsel en de versterking van de bevoegdheden, verbonden aan de overblijvende coördinatie-taken. Waarom is die rapportage nog niet aan de Kamer gestuurd? Is de indruk juist dat het kabinet er niet uitkomt, en dat daarmee een belangrijke schakel in het besluitvormingssysteem aan de top van de departementen een loze schakel blijft? Dat zou niet goed verdedigbaar zijn.

Tot slot zei de woordvoerder dat wij niet de illusie moeten hebben, dat wij het functioneren van de overheid na het debat van vandaag, en na de RSV-enquête werkelijk verbeterd hebben. Daarvoor is de overheid veel te complex. Daarvoor is ook veel meer nodig. Wiebenga wees in dit verband de regering andermaal op het cardinale belang van de zogenaamde zes grote operaties: de heroverweging, de privatisering, de decentralisatie, de personeelsvermindering, de deregulering en de reorganisatie van de rijksdienst. Zij lopen niet allemaal even goed. Maar voor het weer enigszins beheersbaar maken van de overheid zijn zij van grote betekenis.

(Voor nadere informatie: mr. J.G.C. Wiebenga, tel. 070-614911, tst. 2092.)

Uitgebreide Commissie Vergadering over het Midden- en Kleinbedrijf

Tijdens de Uitgebreide Commissie Vergadering Midden- en Kleinbedrijf pleitte de VVD ervoor dat de belangen van het Midden- en Kleinbedrijf meer geïntegreerd dienen te worden in het algemeen financieel-economisch beleid.

Het kabinetsbeleid blijkt, gelet op de ontwikkeling van omzetten, kostenbeheersing en ondernemers-inkomen goed te werken. Uit het terugdringen van het financieringstekort, het terugdringen van belasting- en premiedruk, lastenverlichting voor het bedrijfsleven en de beheersing van de loonkosten blijkt dat het huidige kabinetsbeleid terdege rekening houdt met het midden- en kleinbedrijf. Dit blijkt ook uit de omzetontwikkeling, want ook de detailhandel in zijn totaliteit zit in de lift. Echter het Midden- en Kleinbedrijf in deze sector blijft helaas achter. De omzetverbetering gaat daar vooral richting grootwinkelbedrijf.

De VVD vroeg in het kader van de deregulering wederom aandacht voor de „omgang met regelgeving” en in dit verband voor een adequate opvang van ondernemers die een vergunning nodig hebben.

Wat betreft de privatisering vond de VVD dat dit meer, in het belang van het Midden- en Kleinbedrijf, gericht zal moeten worden op uitbesteden en het tegengaan van deprivatisering.

Het verschijnsel van deprivatisering doet zich met name ook voor bij lagere overheden en semi-overheden. De overheid blijkt dan vaak een valse concurrent te zijn voor het Midden- en Kleinbedrijf.

De VVD vond wel dat de Regering haar best moest doen om gedaan te krijgen dat er in de Europese Commissie een commissaris komt met het Midden- en Kleinbedrijf in zijn pakket.

(Voor nadere informatie: mr. G.B. Nijhuis, tel. 070-614911, tst. 2854.)